22. 2. 2005

ID: 31092

Projednání věci v přiměřené lhůtě

Porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě je významným zásahem do principů zaručujících právo na spravedlivý proces. Nedůvodné průtahy a nepřiměřená délka trestního řízení jsou závažným a nežádoucím jevem, který nejen odporuje smyslu práva obviněného, ale i poškozeného na spravedlivý proces, ale je i v rozporu se základními zásadami trestního práva a odporuje účelu trestního řízení. Porušení tohoto práva samo o sobě nezakládá nepřípustnost trestního stíhání.

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 11 Tdo 421/2003, ze dne 23.7.2003)

Nejvyšší soud rozhodl v neveřejném zasedání o dovolání, které podala nejvyšší státní zástupkyně v neprospěch obviněných P. K. a Ing. T. Ch., proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. listopadu 2002, sp. zn. 4 To 143/2002, v trestní věci vedené u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 32 T 35/96, tak, že podle § 265k odst. 1 tr. ř. se zrušuje usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. listopadu 2002, sp. zn. 4 To 143/2002, podle § 265k odst. 2 tr. ř. se zrušují také další rozhodnutí na zrušené rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu a podle § 265l odst. 1 tr. ř. se přikazuje Vrchnímu soudu v Olomouci, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z odůvodnění :

Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. 5. 2002, sp. zn. 32 T 35/96, byl obviněný P. K. v bodě I. – III. rozsudku uznán vinným trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 148 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák. dílem dokonaným a dílem nedokonaným podle § 8 odst. 1, § 148 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák. a v bodě IV. rozsudku trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1, 3 písm. b) tr. zák. a obviněný Ing. T. Ch. v bodě I. rozsudku trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 148 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák., přičemž trestné činnosti se dopustili způsobem v tomto rozsudku podrobně rozvedeným. Obviněnému P. K. byl podle § 250 odst. 3 tr. zák. za použití § 35 odst. 2 tr. zák. uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání čtyř roků, pro jehož výkon byl zařazen podle § 39a odst. 3 tr. zák. do věznice s dozorem, podle § 53 odst. 1, § 54 odst. 1, 3 tr. zák. mu byl uložen peněžitý trest ve výměře 6.000,- Kč s náhradním trestem odnětí svobody v trvání dvou měsíců a trest zákazu činnosti s předmětem podnikání koupě zboží za účelem jeho dalšího prodeje a prodej na dobu čtyř let, a to za současného zrušení výroku o trestu v rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 6. 12. 1996, ve věci sp. zn. 7 T 291/94 a všech dalších rozhodnutí na něj obsahově navazujících, a obviněnému Ing. T. Ch. byl podle § 148 odst. 3 tr. zák. za použití § 35 odst. 2 tr. zák. uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání dvou roků, pro jehož výkon byl podle § 39a odst. 3 tr. zák. zařazen do věznice s dozorem, podle § 53 odst. 1, § 54 odst. 1, 3 tr. zák mu byl uložen peněžitý trest ve výši 17.000,- Kč s náhradním trestem odnětí svobody v trvání pěti měsíců a trest zákazu činnosti s předmětem podnikání koupě zboží za účelem jeho dalšího prodeje a prodej na dobu dvou let za současného zrušení výroku o trestu v trestním příkazu Okresního soudu v Ostravě ze dne 18. 1. 1995, sp.zn. 5 T 8/95, a všech dalších rozhodnutí na něj navazujících.

Obviněný P. K. byl dále zavázán k povinnosti nahradit škodu poškozeným – F., s. r. o., H. 64, O. částku 133.543,90 Kč, P. p., a. s., U P. 7, P. částku 462.506,- Kč, M., s. r. o. P. 16, O. částku 98.435,- Kč a P., a. s., Č. 1174, P. – K. částku 2.831.628,- Kč, přičemž se zbytkem nároku byl naposledy

uvedený poškozený odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních.

Proti tomuto rozsudku podali odvolání obviněný Ing. T. Ch. a státní zástupce, přičemž odvolání státního zástupce směřovalo v neprospěch obou obviněných.

Vrchní soud v Olomouci z podnětu podaných odvolání usnesením ze dne 19. 11. 2002, sp. zn. 4 To 143/2002, podle § 257 odst. 1 písm. c) tr. ř. napadený rozsudek zrušil a současně sám nově rozhodl tak, že podle § 223 odst. 1 tr. ř. z důvodu uvedeného v § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. per analogiam trestní stíhání obviněných P. K. a Ing. T.Ch. na základě obžaloby Krajského státního zastupitelství v Ostravě ze dne 31. 10. 1996, sp. zn. 4 Kzv 226/95, zastavil. Důvodem, pro který bylo zastaveno trestní stíhání obviněných, byla skutečnost, že nalézacím soudem bylo extrémně porušeno právo obviněných na projednání věci v přiměřené lhůtě. Odvolací soud v odůvodnění usnesení zrekapituloval dosavadní průběh řízení, přičemž zdůraznil, že obviněným bylo sděleno obvinění pro postihované skutky v době od 13. 10. 1994 do 10. 6. 1996 (č.l. 1 –16), dne 11. 11. 1996 byla na oba obviněné podána obžaloba (č. l. 780), první relevantní úkon k meritornímu rozhodnutí věci byl učiněn nalézacím soudem nařízením hlavního líčení na 18. – 27. 4. 2001 dne 5. 2. 2001, t. j. po čtyřech letech a třech měsících. Přitom odvolací soud dospěl k závěru, že posuzovaná věc není výjimečně složitá a nijak se nevymyká trestním věcem běžně projednávaným v rámci příslušnosti dané § 17 odst. 1 tr. ř. před krajskými soudy v prvním stupni. Své rozhodnutí zastavit trestní stíhání obou obviněných opřel o ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. a článek 6 odstavce 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva) a o rozhodnutí a judikaturu ohledně přiměřenosti délky řízení vydanou Evropským soudem pro lidská práva (dále Soud). Dále vycházel z analýzy rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2002, sp. zn. 5 Tdo 178/2002, s jehož právním názorem a argumentací se ztotožnil. Vrchní soud zdůraznil, že článek 6 Úmluvy stanoví právo na spravedlivý proces, jehož součástí je i právo na rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě, která je judikaturou Soudu posuzována s ohledem na konkrétní okolnosti případu s přihlédnutím ke kritériím zakotveným v této judikatuře, jimiž jsou složitost případu, chování stěžovatele a chování státních orgánů, popřípadě též k zájmům stěžovatele s tím, že Soud v žádném ze svých rozhodnutí nekonkretizoval „obecně závaznou“ dobu, kterou by bylo možno za přiměřenou lhůtu považovat. Odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 4 Tz 1/2002, a ze dne 10. 4. 2002, sp. zn. 7 Tz 316/2001, v nichž Nejvyšší soud zaujal odlišné stanovisko od stanoviska Ústavního soudu České republiky, a připustil možnost zastavení trestního stíhání s poukazem na ustanovení článku 6 Úmluvy za předpokladu, že právo státu na trestní stíhání pachatele se dostane do extrémního rozporu s právem obviněného na projednání věci v přiměřené lhůtě, a že nápravu porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě formou zastavení trestního stíhání nelze zcela vyloučit, ale je nutno ho vnímat jako řešení zcela výjimečné až extrémní, a to s ohledem na postavení dalších účastníků trestního řízení.

Při těchto úvahách vrchní soud zdůraznil, že si je vědom toho, že trestní řád neobsahuje výslovné ustanovení o nepřípustnosti trestního stíhání, které by bylo důsledkem porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a že ustanovení § 11 odst. 1 tr. ř. obsahuje důvody pro zastavení trestního stíhání taxativně, pozitivně a výslovně, jde o kogentní úpravu a představuje zákonem předpokládaný a přesně stanovený průlom do zásady oficiality, a to plně platí i pro důvod uvedený v § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. Odkaz na mezinárodní smlouvu, jíž je Česká republika vázána, v tomto ustanovení znamená, že taková smlouva musí stanovit důvod pro zastavení trestního stíhání jednoznačně, což neplatí v případě zvažované Úmluvy. Vzhledem k tomuto nedostatku příslušné pozitivní úpravy by pak bylo možné dovodit zastavení trestního stíhání ve zcela výjimečných případech s odkazem na článek 6 Úmluvy pouze za použití analogie, která je v trestním právu procesním zásadně přípustná.

Zdůrazňuje, že průtahy v předmětné věci zavinil Krajský soud v Ostravě, a proto sám nebyl zásadně oprávněn trestní stíhání s odkazem na článek 6 Úmluvy zastavit, protože je v rozporu se smyslem článku 6 Úmluvy, aby orgán činný v trestním řízení, který v důsledku své dlouhodobé nečinnosti

průtahy v řízení způsobil, se této své povinnosti zbavil, aniž by vyvinul jakoukoliv iniciativu k naplnění účelu trestního stíhání, jímž je právě rozhodnutí o otázce viny, případně trestu.

Vrchní soud dospěl k závěru, že podmínky pro rozhodnutí o zastavení trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. za použití analogie byly v daném případě splněny, neboť průtahy zapříčiněné nalézacím soudem je možné vzhledem k okolnostem celé věci považovat za extrémní, a že obžalovaní se na vzniku, ani délce průtahů nepodíleli. Konstatoval, že neodůvodněné průtahy zapříčinil především senát krajského soudu svojí téměř pětiletou nečinností v dané věci, přičemž jeho nečinnost nebyla žádným způsobem odůvodněna, a v případě, že byla zapříčiněna enormní zatížeností soudu, měla být ze strany soudních orgánů přijata opatření, která by vedla k nápravě a zvládnutí takové situace, neboť ani judikatura Soudu tuto omluvu pro nepřiměřenost délky řízení neuznává, protože smluvní státy jsou povinny organizovat soudnictví tak, aby soudy vyhověly požadavku čl. 6 Úmluvy. Při svých úvahách vychází i z toho, že je-li Česká republika Úmluvou vázána, nelze ji pokládat jen za pouhou směrnici, ale je povinností přizpůsobit vnitrostátní právo tak, aby vyhovovalo daným kritériím.

Závěrem uvádí, že skutečnost, že trestní řád nemá výslovné ustanovení, které by představovalo reálnou garanci dodržení Úmluvy, ještě neznamená, že Úmluvu nelze aplikovat, zvláště když je bezprostředně závazná a má podle čl. 10 Ústavy České republiky přednost před zákonem. Považoval proto zastavení trestního stíhání za opodstatněné s odkazem přímo na čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a tedy bez ohledu na to, zda tomuto postupu odpovídá konkrétní ustanovení platného trestního řádu.

Proti tomuto usnesení podala nejvyšší státní zástupkyně v neprospěch obviněných P. K. a Ing. T. Ch. z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. f) tr. ř. dovolání, neboť podle jejího názoru nebyly splněny podmínky pro takové rozhodnutí.

V mimořádném opravném prostředku dovolatelka uvedla, že s názorem Vrchního soudu v Olomouci nelze souhlasit, přestože je nutné připustit nepřiměřené průtahy v důsledku dlouhodobé nečinnosti Krajského soudu v Ostravě v době od nápadu obžaloby až do nařízení hlavního líčení. Avšak nikoliv celou dobu řízení před soudem prvního stupně lze přičítat k tíži tohoto soudu, neboť hlavní líčení muselo být odročováno z důvodů, které nespočívaly na straně orgánů činných v trestním řízení, jako např. omluvy obviněných z účasti u hlavního líčení dne 18. 4. 2003 z problematických zdravotních důvodů, z důvodů obtížného zajišťování svědků u hlavního líčení. Za sporné považuje rovněž otázku, zda jde o průtahy extrémní a zdůrazňuje, že ani neúměrná délka trestního řízení, byť i zapříčiněná nečinností orgánů činných v trestním řízení, nezakládá důvod pro zastavení trestního stíhání z důvodů jeho nepřípustnosti, a to ani analogickou aplikací § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. s odkazem na článek 6 odst. 1 Úmluvy.

Připomněla, shodně jako odvolací soud, že Úmluva, ani vnitrostátní právní úprava neobsahují žádné ustanovení, podle kterého by porušení práva obviněného na projednání věci v přiměřené lhůtě zakládalo důvody nepřípustnosti trestního stíhání, takže není možná přímá aplikace ust. § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. Avšak na rozdíl od vrchního soudu má za to, že nelze toto ustanovení aplikovat ani analogicky.

Namítla, že přestože je analogie obecně při aplikaci trestního řádu přípustná, s ohledem na kogentní a taxativní charakter ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. a na dopady, které má toto ustanovení nejen pro postavení obviněného, ale i pro ostatní subjekty zúčastněné na trestním řízení, lze mít právě při aplikaci tohoto ustanovení pochybnosti o přípustnosti jakékoliv analogie. Namítla však, že i v případě její přípustnosti, nelze v žádném případě na základě analogie konstruovat zcela nový důvod nepřípustnosti trestního stíhání.

Zdůraznila, že analogie by byla možná snad jedině v případě, kdyby vyhlášená mezinárodní smlouva,

kterou je Česká republika vázána, stanovila povinnost trestní stíhání zastavit v případě ne zcela shodném, ale velmi blízkém případu řešeném tuzemskými soudy. Avšak ani Úmluva, ani jiná existující mezinárodní smlouva, kterou by byla Česká republika vázána, neobsahují ustanovení o důvodu nepřípustnosti trestního stíhání, který by byl odvozen od délky trestního řízení, popř. od nečinnosti orgánů států. Namítá, že Vrchní soud v Olomouci šel již extra legem, když důvod pro zastavení řízení, ve vnitrostátní úpravě ani v Úmluvě neupraveného, dovodil jen ze smyslu ustanovení § 6 odst. 1 Úmluvy, a ten nemůže obstát ani ve světle přímé aplikovatelnosti ustanovení Úmluvy ve smyslu čl. 10 Ústavy.

Nejvyšší státní zástupkyně připomněla, že platná právní úprava obsahuje ustanovení, které umožňuje sankcionovat dlouhodobou nečinnost orgánů činných v trestním řízení v konkrétní věci, a to institut promlčení trestního stíhání (§ 67 trestního zákona). Podle jejího názoru ustanovení institutu promlčení dopadají i na případy, kdy promlčecí doba marně proběhla až po zahájení trestního stíhání v důsledku nečinnosti orgánů činných v trestním řízení, a bylo by tak možné zastavit trestní stíhání marným uplynutím promlčecí doby po podání obžaloby v důsledku dlouhodobé nečinnosti soudu prvního stupně jako nepřípustné podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. b) tr. ř. Avšak ani tato situace nenastala v předmětném případě.

Dovolatelka uvedla, že nedůvodné průtahy jsou nežádoucím a závažným jevem, který dopadá jak na obviněného a jeho právo na přiměřené projednání věci, tak na naplnění účelu trestního řízení a poškozeného, z jehož hlediska je neakceptovatelný postup, podle kterého by i extrémní průtahy měly být sankcionovány povinností zastavit trestní stíhání, protože takovým postupem by došlo k potlačení práva poškozeného na spravedlivý proces ve prospěch obviněného. Podotýká, že z hlediska dopadu je nerozhodné, zda trestní stíhání zastavil orgán, který tyto průtahy v trestním řízení sám způsobil, nebo orgán vyšší instance. Namítá, že pokud by orgány činné v trestním řízení měly v případě porušení práva obviněného na projednání věci v přiměřené lhůtě trestní stíhání za povinnost vždy zastavit, muselo by dojít ke změně právní úpravy legislativní cestou, která by takovýto právní důvod vnesla do vnitrostátní právní úpravy.

Závěrem uvedla, že v předmětné trestní věci nebyly splněny zákonné podmínky k tomu, aby odvolací soud mohl trestní stíhání obviněných P. K. a Ing. T. Ch. pro stíhané skutky zastavit podle ustanovení § 223 odst. 1 tr. ř. jako nepřípustné z důvodu § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. per analogiam, ani zastavit podle jiných ustanovení trestního řádu. Navrhla, aby Nejvyšší soud podle § 265k odst. 1 tr. ř. z důvodů uvedených v ustanovení § 265b odst. 1 písm. f) tr. ř. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. 11. 2002, sp. zn. 4 To 143/2002, v celém rozsahu zrušil, podle § 265l odst. 1 tr. ř. přikázal Vrchnímu soudu v Olomouci, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, a v souladu s ust. § 265r odst. 1 písm. b) tr. ř. o dovolání rozhodl v neveřejném zasedání.

K dovolání nejvyšší státní zástupkyně se ve smyslu § 265h odst. 2 věty první tr. ř. písemně vyjádřili prostřednictvím svých obhájců oba obvinění.

Obviněný Ing. T. Ch. ve svém vyjádření uvedl, že s dovoláním nejvyšší státní zástupkyně nemůže souhlasit. Naopak se ztotožňuje s názorem Vrchního soudu v Olomouci, který považuje za zákonný. Poukazuje na délku řízení a její vliv na jeho soukromý život. Namítá, že nelze ani větším zatížením soudu omluvit dobu, po kterou nebylo ve věci konáno. Namítá, že nerespektování práva obžalovaného na projednání a skončení věci v přiměřené lhůtě výrazně oslabuje právní jistotu a důvěru obžalovaného k zajištění ochrany jeho základního ústavního práva ze strany orgánů státní moci. Závěrem navrhl, aby Nejvyšší soud podané dovolání odmítl podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř., nebo je podle § 265j tr. ř. jako nedůvodné zamítl, přičemž vyslovil souhlas s projednáním věci v neveřejném zasedání.

Obviněný P. K. ve svém vyjádření uvedl, že podané dovolání považuje za nedůvodné, a že se v tomto

konkrétním případě jedná o extrémní porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Konstatuje, že je nutné využít v tomto případě možnosti analogie, kterou trestní právo procesní připouští, neboť jinak § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. by ztrácel na významu. Pouhé vyslovení porušení jeho práva nemá pro obviněného podle jeho názoru žádný význam. Postup, který používá praxe v těchto výjimečných případech jako snížení trestu či upuštění od potrestání považuje za obcházení zákona. Závěrem navrhl, aby dovolání nejvyšší státní zástupkyně bylo zamítnuto a vyslovil souhlas s projednáním věci v neveřejném zasedání.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 265c tr. ř.) nejprve zkoumal, zda v této věci jsou splněny podmínky přípustnosti dovolání a shledal, že dovolání je přípustné ve smyslu § 265a odst. 1, 2 písm. c) tr. ř., neboť napadá usnesení, kterým bylo zastaveno trestní stíhání. Dále přitom shledal, že dovolání bylo podáno včas, tedy ve lhůtě uvedené v § 265e tr. ř., že bylo podáno oprávněnou osobou /§ 265d odst. 1 písm. a) tr. ř./ a splňuje i obsahové náležitosti dovolání ve smyslu § 265f odst. 1 tr. ř.

Dále Nejvyšší soud zkoumal, zda uplatněný dovolací důvod lze považovat za důvod uvedený v ustanovení § 265b tr. ř., jehož existence je zároveň podmínkou přezkumu napadeného rozhodnutí dovolacím soudem. Shledal přitom, že dovolatelka namítá, že bylo rozhodnuto o zastavení trestního stíhání, aniž byly splněny podmínky pro takové rozhodnutí, čímž je naplněn dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. f) tr. ř.

Nejvyšší soud pak přezkoumal podle § 265i odst. 3 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost výroků napadeného usnesení, proti nimž bylo dovolání podáno, v rozsahu a z důvodů, uvedených v dovolání, jakož i řízení napadenému usnesení předcházející, a shledal, že dovolání nejvyšší státní zástupkyně je důvodné.

Nejprve je třeba v obecné rovině uvést, že podle § 257 odst. 1 písm. c) tr. ř. odvolací soud napadený rozsudek nebo jeho část zruší a v rozsahu zrušení trestní stíhání zastaví, shledá–li že je tu některá z okolností, jež by odůvodňovaly zastavení trestního stíhání soudem prvního stupně podle § 223 odst. 1, 2 tr. ř., přičemž podle § 223 odst. 1 tr. ř. soud zastaví trestní stíhání, shledá–li za hlavního líčení, že je tu některá z okolností uvedených v § 11 odst. 1 tr. ř.
Ustanovení § 11 odst. 1 tr. ř. uvádí případy, kdy je trestní stíhání nepřípustné. Důvody pro zastavení trestního stíhání jsou tu vymezeny taxativně, pozitivně a výslovně. Jde o kogentní úpravu a je potřeba je chápat jako průlom do zásady oficiality (§ 2 odst. 4 tr. ř.) a do zásady legality (§ 2 odst. 3 tr. ř.), které patří mezi základní zásady trestního řízení.

Takto je nutné přistupovat i k důvodu uvedenému v § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř., podle něhož trestní stíhání nelze zahájit, a bylo–li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, stanoví–li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Odkaz na takovou smlouvu znamená, že v textu takové vyhlášené mezinárodní smlouvy musí být nepřípustnost trestního stíhání zakotvena výslovně a nelze ji dovozovat jako možný prostředek nápravy vzniklého pochybení. V případě zvažované Úmluvy tomu tak ovšem není, neboť jak již výše bylo uvedeno, její článek 6 odst. 1 žádný výslovný důvod pro zastavení trestního stíhání neobsahuje. Proto porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě ve smyslu tohoto článku Úmluvy samo o sobě nezakládá nepřípustnost trestního stíhání, a to ani s ohledem na požadavek účinných prostředků nápravy podle článku 13 Úmluvy.

Právo, aby věc byla projednána v přiměřené lhůtě, je nedílnou součástí požadavků na spravedlivý proces ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy, podle něhož každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb., čímž se stala součástí právního řádu tehdejší ČSFR. Od 1. 1. 1993 se na základě

ústavního zákona č. 4/1993 Sb. stala součástí právního řádu České republiky a podle článku 10 Ústavy České republiky (ve znění před účinností ústavního zákona č. 395/2001 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 6. 2002) byly ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách, jimiž je Česká republika vázána, bezprostředně závazné a měly přednost před zákonem. Podle nyní účinného znění článku 10 Ústavy (od 1. 6. 2002) jsou všechny vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí jejího právního řádu, přičemž stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Právní řád České republiky obsahuje ještě několik dalších ustanovení, ve kterých je zakotveno právo na projednání věci bez zbytečných průtahů. Tímto ustanovením je především článek 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, podle něhož každý má právo, aby jeho věc byla soudem projednána a rozhodnuta bez zbytečných průtahů a rovněž § 2 odst. 4 tr. ř. (zásada oficiality) odráží požadavek projednávat trestní věci co nejrychleji.

V Článku 6 Úmluvy je zakotveno právo na spravedlivý proces, jímž se podle tohoto článku rozumí soubor dílčích práv a svobod, jehož součástí je i právo na rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě. Přiměřenost délky řízení je judikaturou Soudu posuzována podle konkrétních okolností případu s přihlédnutím ke kritériím zakotveným v judikatuře Soudu, jimiž jsou především složitost případu, chování stěžovatele a chování příslušných státních orgánů. Pro tento účel se přihlíží popřípadě též k tomu, co je pro stěžovatele v sázce (viz např. P. proti Řecku, 1997; P. proti Řecku, 1998; K. proti Polsku, 2000). Soud však v žádném ze svých rozhodnutí nekonkretizoval obecně závaznou dobu, kterou by bylo možno za přiměřenou délku řízení považovat.

Článek 6 odst. 1 Úmluvy neobsahuje žádnou konkrétní sankci, kterou by stíhal porušení tohoto práva, a to ani v té podobě, že by stanovil konkrétní pozitivně stanovený důvod pro zastavení trestního stíhání. K nápravě porušení práv stanovených Úmluvou jsou určeny prostředky předpokládané v článku 13 Úmluvy, přičemž smluvní státy mají určitý prostor pro posouzení, jaký prostředek zvolí. Prostředek nápravy musí být nejméně stejně účinný jako výsledek, jehož lze dosáhnout u Soudu, tedy konstatování porušení práva a přiznání spravedlivého zadostiučinění. Porušení pravidla plynoucího z článku 6 odst. 1 Úmluvy je sankcionováno vyvozením odpovědnosti státu vůči obviněnému. Ve svých rozhodnutích, která se týkají průtahů v řízení a nedodržení přiměřené doby řízení, postupuje Soud v zásadě tak, že konstatuje porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy a přizná stěžovateli spravedlivé zadostiučinění ve formě peněžní náhrady (viz např. rozsudky S. proti Portugalsku, 1999; I. proti Polsku, 2001). Nápravu porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě ve formě zastavení řízení Soud z článku 6 Úmluvy v žádném ze svých rozhodnutí nevyvodil, a ani vzhledem ke svým pravomocem vyvodit nemohl, což je na druhé straně i logické, neboť Soud takto rozhoduje v trestních věcech i ve vztahu k poškozeným, kteří jsou také někdy stěžovateli dovolávajícími se nápravy ve vztahu k průtahům v řízení (viz např. rozsudek ve věci S. proti Portugalsku, 1999).

S touto judikaturou Soudu je v souladu i konstantní rozhodovací praxe Ústavního soudu České republiky. Ústavní soud např. v usnesení ze dne 8. 7. 2003, sp. zn. II. ÚS 32/03, týkajícím se průtahů v řízení, znovu jednoznačně potvrdil svoji dosavadní rozhodovací praxi a konstatoval, že v případě nepřiměřené délky řízení a porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, nemohou být tyto průtahy v řízení důvodem pro zastavení trestního stíhání, neboť zákon nedává možnost přiznání jiné satisfakce, než je vyslovení, že právo na projednání věci v přiměřené lhůtě bylo porušeno, a připomněl dosavadní judikaturu, podle které je nepřiměřenost délky řízení důvodem toliko pro spravedlivé zadostiučinění formou finanční náhrady, případně možnosti přikázat příslušnému orgánu veřejné moci nepokračovat v dosavadních průtazích v řízení, a ve věci rozhodnout (viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 215/96, sp. zn. III. ÚS 70/97, sp. zn. I. ÚS 5/96 a sp. zn. II. ÚS 445/98). Je nutno zdůraznit, že v žádném ze svých rozhodnutí Ústavní soud nezvolil postup, který by odpovídal závěru přijatému v

napadeném usnesení, přičemž možnost takového postupu vůbec ani nenaznačil.

Je skutečností, že odlišné stanovisko k této otázce však zaujal Nejvyšší soud např. ve svých rozhodnutích ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 4 Tz 1/2002, a ze dne 10. 4. 2002, sp. zn. 7 Tz 316/2001, v nichž možnost zastavení trestního stíhání připustil s poukazem na ustanovení článku 6 Úmluvy. Současně však upozornil, že k takovému postupu by mělo dojít jen v těch případech, kdy se právo státu na trestní stíhání pachatele dostane do extrémního rozporu s právem obviněného na projednání své věci v přiměřené lhůtě.

Nejvyšší soud v této věci, a to i v návaznosti na výše uvedená rozhodnutí, ve shodě s právním názorem vyjádřeným např. v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2002, sp. zn. 6 Tdo 578/2002, v této souvislosti připomíná, že v otázce dodržení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě nelze nalézt obecný model řešení, neboť každý konkrétní případ musí být hodnocen individuálně v závislosti na jeho okolnostech. V případě porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě nelze absolutně vyloučit nápravu zastavením trestního stíhání, avšak na takové rozhodnutí je třeba nahlížet jako na řešení zcela výjimečné až extrémní s ohledem na konkrétní okolnosti každého takového případu, které musí být individuálně, zevrubně a především přesvědčivě odůvodněno s přihlédnutím nejen k zájmům obviněného, ale i k zájmům dalších osob bezprostředně zúčastněných na řízení, zejména poškozených, kteří mají také právo na spravedlivý proces s obviněným, který je prost neodůvodněných průtahů a vede ke spravedlivému rozhodnutí.

Nejvyšší soud se nepochybně ztotožňuje s názorem, podle něhož je porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě významným zásahem do principů zaručujících právo na spravedlivý proces. Nedůvodné průtahy a nepřiměřená délka trestního řízení jsou závažným a nežádoucím jevem, který nejen odporuje smyslu práva obviněného, ale i poškozeného (srov. slovo „každý“ v článku 6 odst. 1 Úmluvy) na spravedlivý proces, ale je i v rozporu se základními zásadami trestního práva a odporuje účelu trestního řízení. Současně je však nutno zdůraznit, že porušení tohoto práva samo o sobě nezakládá nepřípustnost trestního stíhání, a to ani s ohledem na požadavek účinných prostředků nápravy podle článku 13 Úmluvy. Článek 6 Úmluvy je třeba v prvé řadě považovat za výzvu signatářským státům, aby organizovaly své soudnictví tak, aby principy soudnictví v Úmluvě zakotvené byly respektovány.

Nejvyšší soud připomíná, že podle ustanovení § 1 odst. 1 tr. ř. je účelem trestního řízení zejména to, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni, přitom má působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití. Trestní řízení je ovládáno základními zásadami zaručujícími naplnění popsaného účelu trestního řízení, které se uplatní nejen z pohledu samotného obviněného, ale i z pohledu práv a povinností ostatních subjektů a stran trestního řízení. Zejména s ohledem na práva těchto ostatních subjektů, popř. stran na trestním řízení zúčastněných (poškozených, obětí trestných činů) je akceptace závěru o možnosti orgánu činného v trestním řízení, po konstatování průtahů v trestním řízení, trestní stíhání zastavit, nepřijatelná. Tímto postupem by byla nežádoucím způsobem modifikována zásada oficiality, z níž vyplývá, že každý orgán činný v trestním řízení má povinnost z vlastní iniciativy učinit vše pro naplnění účelu trestního řízení. Zároveň by se tak oslabovaly funkce trestního práva v obecném smyslu, zejména funkce ochranná. I když, jak bylo již výše naznačeno v některých rozhodnutích Nejvyššího soudu, v extremních případech naprosté nečinnosti orgánů činných v trestním řízení, takový postup nelze vyloučit absolutně.

Oproti těmto úvahám je ovšem nutno připomenout, že pokud by v důsledku překročení přiměřené lhůty, jež bylo způsobeno průtahy v řízení na straně orgánů činných v trestním řízení, došlo též k naplnění některého z důvodů zániku trestnosti činu [např. zánik nebezpečnosti činu pro společnost (§ 65 odst. 1 tr. zák.), promlčení trestního stíhání (§ 67 a § 67a tr. zák.)], pak k těmto okolnostem se

přihlíží z úřední povinnosti a jejich procesním důsledkem je nepřípustnost trestního stíhání. V případě, že by taková okolnost nastala, bylo by nutné trestní stíhání zastavit, jak předpokládá § 11 tr. ř., a to v souladu s příslušným ustanovením trestního řádu o zastavení trestního stíhání [§ 172 odst. 1 písm. d), § 188 odst. 1 písm. c), § 223 odst. 1 a další tr. ř.], anebo v řízení před soudem v některých případech zprostit obžalovaného obžaloby [§ 226 písm. e) tr. ř.].

S ohledem na důvody rozhodnutí odvolacího soudu o zastavení trestního stíhání v této věci je nutno zmínit institut promlčení trestního stíhání. Při promlčení trestního stíhání ve smyslu § 67 odst. 1 tr. zák. zaniká trestnost činu uplynutím doby stanovené zákonem. Délka promlčecí doby je odstupňována, čímž zohledňuje závažnost trestného činu, o který se jedná. I plynutí času v rámci trestního řízení má tedy své zákonem předpokládané důsledky v podobě promlčení trestního stíhání. Stanovením těchto následků zákonodárce mimo jiné zohlednil možnost, že by v rámci trestního řízení nastala situace, kdy v důsledku nečinnosti justičních orgánů nebyly ve věci provedeny žádné procesní úkony tak dlouho, že bez přičinění obviněného uplynula taková doba, že zaniklo oprávnění státu vyvodit vůči pachateli trestného činu následky, které jinak vyplývají ze spáchání trestného činu. Pokud by měl obecně platit závěr uvedený v rozhodnutí odvolacího soudu, pak by postupem v tomto rozhodnutí použitým byl ve skutečnosti konstruován nový důvod pro zastavení trestního stíhání v důsledku uplynutí času a nečinnosti orgánů činných v trestním řízení, a to nad rámec zákonné úpravy promlčení trestního stíhání. Navíc by takto pojatý důvod, na rozdíl od institutu promlčení, ani nezohledňoval délku takové časové prodlevy v návaznosti na závažnost trestného činu.

Při přijetí závěru o možnosti zastavit trestní stíhání při zjištění závažných průtahů by byla nejen odmítnuta ochrana práv a zájmů poškozených v trestním řízení, ale došlo by též k nepříznivému zásahu do práv a zájmů obviněného tam, kde by obviněný i přes porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě chtěl dosáhnout výsledku pro něj ještě příznivějšího (rozsudku zprošťujícího). Navíc v případě, že po podání obžaloby již bylo nařízeno hlavní líčení, nemá obviněný proti usnesení o zastavení trestního stíhání právo stížnosti, které má pouze státní zástupce (srov. § 223 odst. 1, 4 a § 231 odst. 1, 3 tr. ř.), nehledě na to, že obviněný dokonce nemá ani právo prohlásit, že na projednání věci trvá (srov. § 11 odst. 3 tr. ř.). Takovým řešením by ani nedošlo k naplnění článku 13 Úmluvy, podle kterého musí mít každý, jehož práva a svobody přiznané touto úmluvou byly porušeny, účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.

V posuzované věci je třeba uvést, že Nejvyšší soud nemá sebemenších výhrad ke zjištění Vrchního soudu v Olomouci, že u Krajského soudu v Ostravě došlo k nepřiměřeným průtahům v řízení, a to výlučně v důsledku dlouhodobé nečinnosti tohoto soudu v době od podání obžaloby do nařízení prvního hlavního líčení. Je skutečností, že od podání obžaloby dne 11. 11. 1996 do dne nařízení prvního hlavního líčení na den 18. 4. 2001 (referát ze dne 5. 2. 2001) krajský soud neprovedl žádný procesní úkon směřující k meritornímu rozhodnutí ve věci (pouze dne 18. 11. 1996 vydal souhlas k výslechu obviněného K. pro Okresní soud v Ostravě ve věci sp. zn. 7 T 291/94, dne 29. 11. 1996 vydal platební poukaz na zálohu na náklady obhajoby, dne 18. 6. 1997 vydal na žádost obviněného potvrzení pro cizineckou policii pro vydání cestovního pasu a dne 15. 1. 2001 si vyžádal opisy z evidence Rejstříku trestů obou obviněných). První hlavní líčení bylo tudíž konáno za více jak čtyři roky a pět měsíců od podání obžaloby.

Naproti tomu je ovšem skutečností, že další průběh řízení již nevykazuje žádné průtahy ze strany soudu. Délka řízení byla pak již ovlivněna okolnostmi od soudu neodvislými (např. nedostavování se obviněných a svědků, v důsledku čehož docházelo k maření hlavního líčení). Hlavní líčení bylo tedy několikráte odročováno z důvodů, jež nelze klást soudu za vinu, a k vyhlášení rozsudku pak došlo dne 31. 5. 2002. Tedy zhruba do jednoho roku od konání prvního hlavního líčení došlo k vyhlášení prvostupňového rozhodnutí. S ohledem na povahu a složitost posuzované věci (trestní stíhání je vedeno pro trestné činy podle § 148 odst. 1, 3 a § 250 odst. 1, 3 tr. zák.) tuto délku řízení jistě nelze

samo o sobě pokládat za příliš dlouhou. Ve spojení s rozhodnutím odvolacího soudu pak tato fáze řízení (tj. od 18. 4. 2001- od konání prvního hlavního líčení) trvala přibližně 19 měsíců. Celkově pak řízení před soudem, ovšem až do doby vydání dovoláním napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, bylo pravomocně skončeno ve lhůtě šesti let. Jistěže jsou neomluvitelné průtahy u soudu prvního stupně v době po nápadu obžaloby do nařízení hlavního líčení, ovšem i v kontextu zhruba dvouletého řízení přípravného v této trestní věci, má Nejvyšší soud za to, že s ohledem na výše popsané skutečnosti nelze celkovou délku řízení pokládat za natolik extrémně dlouhou, aby to odůvodňovalo závěr odvolacího soudu, že v posuzované věci se právo státu na trestní stíhání pachatele dostalo do extrémního rozporu s právem obviněného na projednání věci v přiměřené lhůtě, a že jsou tak splněny podmínky pro rozhodnutí o zastavení trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. per analogiam. V tomto ohledu se Nejvyšší soud ztotožnil s argumentací uplatněnou v podaném dovolání.

Vzhledem k tomu, co bylo výše již uvedeno, dospěl Nejvyšší soud k závěru, že zákonné podmínky pro rozhodnutí o zastavení trestního stíhání podle § 223 odst. 1 a § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř. per analogiam v usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. 11. 2002, sp. zn. 4 To 143/2002, v posuzované konkrétní věci nebyly splněny. Proto v souladu s ustanovením § 265k odst. 1 tr. ř. uvedené rozhodnutí zrušil a přikázal Vrchnímu soudu v Olomouci (§ 265l odst. 1 tr. ř.), aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Současně rozhodl o zrušení i dalších rozhodnutí, na zrušené rozhodnutí obsahově navazujících, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.

Povinností odvolacího soudu pak bude, aby v souladu s příslušnými zákonnými ustanoveními znovu projednal a rozhodl o podaných odvoláních.

Podle § 265s odst. 1 tr. ř. pak platí, že orgán, jemuž byla věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí, je vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí Nejvyšší soud, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení Nejvyšší soud nařídil.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nemajetková újma, nutná obrana (exkluzivně pro předplatitele)
- Opatrovník (zmocněnec) poškozeného (exkluzivně pro předplatitele)
- Právní styk s cizinou (exkluzivně pro předplatitele)
- Podjatost soudce
- Poškozený (exkluzivně pro předplatitele)
- Odejmutí věci soudci
- Přerušení výkonu trestu odnětí svobody
- Účinné vyšetřování (exkluzivně pro předplatitele)
- Nesprávný úřední postup
- Adhezní řízení
- Poučení o přípustnosti dovolání v trestním řízení (exkluzivně pro předplatitele)